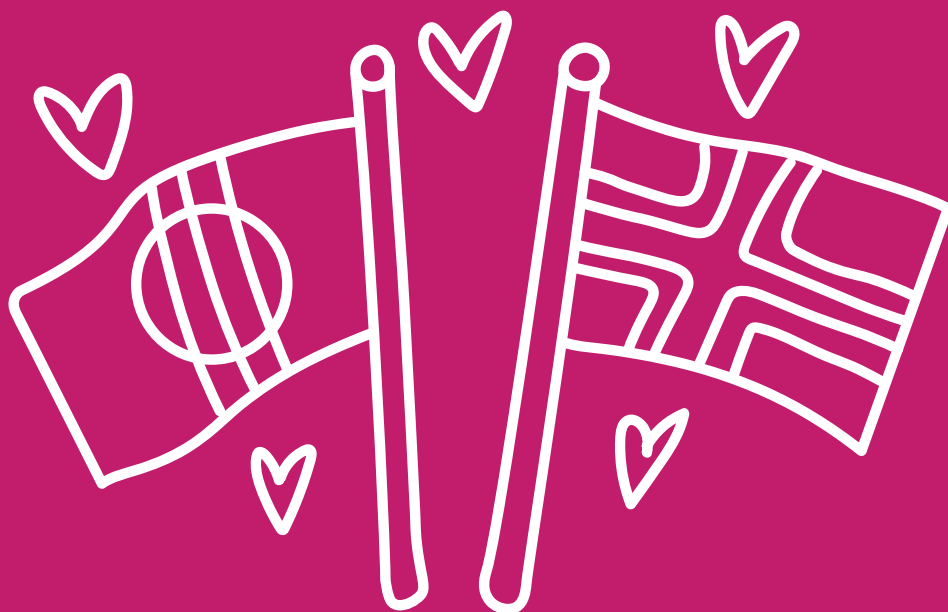

SAMMEN MOT SAMEHETS

Forord

«Samehets spiser opp sjelen», har sametingspresident Silje Karine Muotka en gang sagt. Samehets er et samfunnsproblem og et demokratisk problem. Det truer våre rettigheter, muligheter til å delta i samfunnet og vår livskvalitet.

Ytringer om samer som er stigmatiserende, nedverdiggende, trakasserende eller truende kaller vi samehets. Samehets kan være rettet mot samer generelt eller direkte mot en bestemt person eller personkrets.¹ Å bli utsatt for hets og diskriminering kan både såre og provosere, uansett hvilken minoritetsgruppe en er del av.

Måten vi jobber med å forebygge samehets er overførbart til hvordan vi jobber med forebygging av hat, hets og diskriminering generelt i samfunnet. Øvelsene i dette heftet er utviklet av Wergelandsenteret og er basert på og inspirert av øvelser fra Europarådets manualer for demokrati- og menneskerettighetslæring, i tillegg til erfaringer og kompetanse fra våre læringstilbud.

Norske myndigheters behandling av samer, kvener/norskfinner og skogfinner gjennom fornorskningspolitikken mellom 1850 og 1960 har hatt langvarige og dype konsekvenser, for enkeltmennesker og for samfunnet. Sannhets- og forsoningskommisjonen (2023) bekrefter at de negative virkningene av denne politikken fortsatt er til stede i dag.²

De siste årene har flere rapporter belyst omfanget av samehets i Norge. Amnesty melder at én av fire kommentarer om samisk tematikk på Facebook er negative, og at hetsen øker under opphetede debatter, som i Fosen-saken.³ Hansen og Skaar (2021) viser at 75% av unge samer har blitt diskriminert minst én gang, og 41% opplever diskriminering årlig.⁴ Ifølge Norges institusjon for menneskerettigheter har 33% av befolkningen i Nord-Norge vært vitne til samehets.⁵

Dette heftet er et resultat av prosjektet «Sammen mot samehets», et samarbeid mellom Wergelandsenteret, Stiftelsen Narviksenteret og fylkes ungdomsrådene i Finnmark, Troms, Nordland, Trøndelag og Innlandet. Prosjektet er støttet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Vi håper dette heftet kan komme til nytte for deg som jobber med ungdom, i eller utenfor skolen, og som ønsker å bidra til forebygging av samehets og rasisme.

Bli med - sammen mot samehets!

¹ www.samehets.no

² «Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskningspolitikken og urett mot samer, kvener/ norskfinner og skogfinner» (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023)

³ «Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook» (Amnesty International Norge, 2023)

⁴ «Unge samers psykiske helse» (Hansen og Skaar, 2021)

⁵ «Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge» (NIM, 2022)

Hvordan bruke dette heftet?

Dette heftet er et tillegg til Den lille store Demokratihåndboka. Den allerede eksisterende håndboka tar for seg ulike aspekter ved demokrati, menneskerettigheter og medborgerskap. Dette kapittelet tar for seg fordommer, hets og diskriminering av samer spesielt. Heftet kan brukes som et tillegg til de øvrige kapitlene, eller som en frittstående ressurs. Den lille store Demokratihåndboka finner du på wergelandsenteret.no.

TRENGER IKKE BRUKES KRONOLOGISK

Hvis deltakerne har lite kjennskap til demokrati og menneskerettigheter fra før, anbefaler vi å starte med oppgaver fra del 1 i Den lille store Demokratihåndboka. Da vil deltakerne lettere forstå samehets som en trussel mot demokratiet og menneskerettighetene. Oppgavene kan brukes i den rekkefølgen du ønsker.

GJØR BOKA TIL DIN EGEN!

Plukk og miks de oppgavene du liker best. Poenget er å finne gode verktøy for din gruppe og kontekst. Oppgavene i seg selv kan også tilpasses. Mange av verktøyene i dette heftet inneholder for eksempel forslag til påstander og spørsmål. Hvis du ser at ting kan gjøres lettere, bedre eller mer relevant for din gruppe, står du selvfølgelig fritt til å tilpasse oppgavene. Vi har også lagt inn notatfelt på flere sider. Bruk disse til å gjøre boka til din egen!

STØRRELSE OG ALDER

Opplegget er tiltenkt ungdom i alderen 14–18 år, men det går fint an å bruke øvelsene med yngre eller eldre deltakere. Anbefalt størrelse på gruppa for de ulike oppgavene kan variere noe, men de fleste øvelsene kan gjøres med færre eller flere deltakere enn foreslått med enkle justeringer. Les gjennom øvelsen på forhånd og tilpass opplegget til din gruppestørrelse.

TIDSBRUK

Det er også variasjoner i hvor lang tid man trenger for å gjennomføre hver øvelse. Har du ei lita gruppe vil det kanskje gå raskere, men med ei større gruppe vil vi anbefale å sette av litt ekstra tid.

Tips til gjennomføring

Det kan være utfordrende å lede et opplegg om temaer som kan vekke følelser og skape reaksjoner hos deltakerne. Under har vi samlet noen tips til gjennomføring for å skape gode, trygge samtaler hvor det er rom for å ha ulike meninger.

Tipsene er utviklet med inspirasjon fra: «Å undervise i kontroversielle tema».⁶

Hva mener du selv?

En stor del av det å undervise er å balansere det private og profesjonelle. Selv om det er fint å holde enkelte synspunkt for seg selv, kan det også være fint å dele personlige erfaringer. Derfor er det fint å tenke gjennom hva du mener selv. Vær bevisst dine egne meninger og holdninger til temaet. Hvilke egne overbevisninger og verdier sitter du på? Hvordan påvirker dette deltakerne? Er det noe du bør passe på, finnes det noen fallgruver og hvordan løser du det?

Sett av tid. Nå eller senere

I noen grupper kan temaene i øvelsene vekke reaksjoner som gjør at det er behov for lengre samtaler enn det som er satt av. Da er det nyttig å ha ekstra tid tilgjengelig. Om du ikke rekker den avsluttende samtalen eller føler du må bryte av for tidlig, er det fint å sette av tid til å fortsette samtalen ved en senere anledning. Blir du nødt til å prioritere underveis, så bruk heller kortere tid på introduksjon av temaene, og prioriter de avsluttende refleksjonsspørsmålene der alle kan delta.

Ingen fasit

Oppleggene i dette heftet handler ikke hvilke meninger som er riktig eller feil, men skal så frø for en diskusjon. Det er viktig at du lytter, og lar deltakerne lytte til hverandres argumenter. Pass på at ingen deltakere føler seg sensurert, såret og krenket – verken av deg eller meddeltakere. Det kan hjelpe å lage noen felles spilleregler i forkant. Da er det lettere å si ifra dersom noen bryter disse spillereglene.

⁶ Europarådet: «Å undervise i kontroversielle tema».

Hvem snakker du til?

I disse oppleggene er det spesielt viktig hvordan gruppa du skal holde opplegget for er satt sammen. Er ungdommene trygge på hverandre? Føler de at de kan si det de vil? Er de vant til å diskutere med hverandre? Er det et trygt, demokratisk og åpent miljø? Tilpass spørsmål og diskusjon etter alder og hvordan gruppa er. Legg gjerne inn en «bli-kjent-øvelse» hvis det trengs.

Finn relevante eksempler

Oppgavene og diskusjonspunktene er generelle og passer for mange. Bruk gjerne aktuelle eksempler eller saker som treffer din gruppe bedre og som gjør at opplegget føles viktig og relevant. Involver gjerne gruppa i å finne eksempler og situasjoner til diskusjon.

Plenumsprat

For noen kan det være vanskelig å snakke foran resten av gruppa. La gjerne deltakerne snakke sammen i mindre grupper uten din innblanding før dere diskuterer i fellesskap. Da kan det være lettere for flere å ta ordet. Av og til trenger man å snakke høyt for å forstå hvordan man tenker.⁷

Hva om noen trenger noen?

Noen av temaene som blir diskutert kan skape sterke følelser hos deltakerne. Særlig når det er snakk om hatprat, kontroversielle temaer og samehets anbefaler vi å innlede med at hvis noen har opplevd noe som er vanskelig å snakke om eller syns debattene er vanskelige å delta i, kan man ta seg en pause. Følg opp enkeltvis hvis det dukker opp meninger fra deltakerne som gjør deg bekymret, eller at du ser at noen sliter. Informer gjerne også deltakerne om hvor de kan henvende seg hvis de trenger hjelp til å snakke om noe.

BEGREPER

- Urfolk:** Det finnes ingen internasjonal anerkjent, klar definisjon på hva urfolk er. Men det er enighet om en del kjennetegn. Et urfolk er en folkegruppe som har hatt tilknytning til et bestemt geografisk område lenge før nåværende statsgrenser ble etablert. Betegnelsen urfolk er derfor tett knyttet til de folkegrupper som har mistet sine landområder, eller fått begrensede rettigheter, som en konsekvens av kolonisering.⁸
- Samer:** Samer har status som urfolk i Norge ifølge ILO-konvensjonen nr. 169. Samene har sine tradisjonelle bosettingsområder i Norge, Sverige, Finland og Russland i området som på nord-samisk kalles Sápmi.
- Nasjonale minoriteter i Norge:** Grupper med langvarig tilknytning til landet kalles nasjonale minoriteter. I Norge har fem grupper status som nasjonale minoriteter: kvener/norskfinner, skogfinner, rom, romani og jøder.
- Fornorskningspolitikken:** Når vi snakker om fornorskningspolitikken i Norge viser vi gjerne til den politikken den norske staten førte mot samene og kvenene/norskfinnene fra 1850- til 1960-åra. Politikken gikk ut på at urfolk og nasjonale minoriteters språk og kultur skulle motarbeides og assimileres – fornorskes – på bekostning av norsk majoritetskultur.
- Sannhets- og forsoningskommisjonen:** En kommisjon som ble oppnevnt av Stortinget for å granske fornorskningen og uretten som ble begått overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Kommisjonen la frem sin rapport i 2023 der de avdekket at fornorskningspolitikken mot samer har hatt langt større og mer ødeleggende konsekvenser enn tidligere antatt. Den konkluderte også med at konsekvensene av fornorskningen pågår fremdeles.

⁸ FN-sambandet, «Urfolk og nasjonale minoriteter», www.fn.no

LES MER

Sannhets- og forsoningskommisjonen sin rapport

stortinget.no

Regjeringens handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025-2030

regjeringen.no

Samehets.no

En veileder fra Sametinget utviklet i samarbeid med Politidirektoratet

Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook

Rapport Amnesty International Norge

VIKTIGE HUSKEREGLER FOR UNDERVISNING OM MINORITETER

Minoritetsperspektivet

Et demokratisk samfunn verner om minoriteter. Derfor er minoritetsperspektivet en viktig del av demokratiopplæringen.

Unngå fremmedgjøring og stereotypier

Tenk over hvem sine premisser utdanningen skjer på. Slik unngår du undervisning som fremmedgjør og reproducerer stereotypiene du forsøker å motvirke.

Mangfold

Husk at minoriteter er mangfoldige grupper. Undervisningen bør derfor gjenspeile dette mangfoldet.

Makt

Selv om minoritetsgrupper ofte er i mindretall i forhold til majoriteten, trenger ikke begrepene minoritet og majoritet handle om antall. Ofte handler det også om makt. Undervisning om minoriteter bør derfor inkludere refleksjon rundt makt og urettferdighet.

Kontroversielle tema

Unge som erfarer å snakke om kontroversielle tema kan få styrket egen tro på at de kan delta i demokratiet. Ikke skygg unna kontroversielle temaer – slike temaer kan gi verdifull læring!

Demokratiopplæring

Å gjøre undervisning om minoriteter som en del av demokratiopplæringen kan styrke ungdoms kritiske bevissthet. Det kan også øke åpenhet, empati og forståelse for andre. Samtidig gir det dem bedre evne til å håndtere en kompleks verden uten klare svar.

DEMOKRATISK SJEKKLISTE FOR FOREBYGGING AV SAMEHETS

Sammen med Wergelandsenteret og Stiftelsen Narviksenteret, har fylkesungdomsrådene i Innlandet, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark laget en sjekkliste for å forebygge samehets. Denne sjekklisten inneholder forslag til tiltak som ungdomsrådene mener kommuner og lokalforvaltning i hele Norge bør iverksette for å motvirke fordommer og negative holdninger mot samer. Sjekklisten er tilgjengelig på nettsidene Wergelandsenteret.no og samehets.no, på nord-, lule- og sør-samisk, samt på engelsk og norsk.

THE EUROPEAN
WERGELAND
CENTRE

Demokratisk sjekkliste for forebygging av samehets

Samehets er utbredt over hele Norge i dag. Konsekvensene av samehets er store, og rammer ikke bare de samiske miljøene, men også majoritetsbefolkningen. Sammen med Ungdomsfylkesrådene i Innlandet, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark har Det Europeiske Wergelandssenteret og Stiftelsen Narviksenteret utarbeidet en demokratisk sjekkliste for alle kommuner og fylkeskommuner.

Her kan du sjekke om din kommune jobber aktivt for å forebygge samehets (ikke prioritert rekkefølge).

Forvaltning

- ☐ Har kommunen din tilbud om samiskundervisning til elevene?
- ☐ Er nettstedet www.samehets.no synliggjort på kommunens hjemmeside?
- ☐ Har kommunen din kartlagt omfanget av og gjennomført en kampanje mot samehets?
- ☐ Har kommunen din satt inn tiltak mot samehets der dette er et behov?
- ☐ Har kommunen din en rådgivende instans for samisk politikk?
- ☐ Har kommunen systemer og rutiner for samisk medvirkning?
- ☐ Er rettigheter knyttet til urfolk tilgjengeliggjort for alle innbyggerne?
- ☐ Har kommunen utarbeidet en handlingsplan mot samehets?
- ☐ Er samisk tolk tilgjengelig?
- ☐ Er offentlige tjenester tilrettelagt for samisk som første/andrespråk?

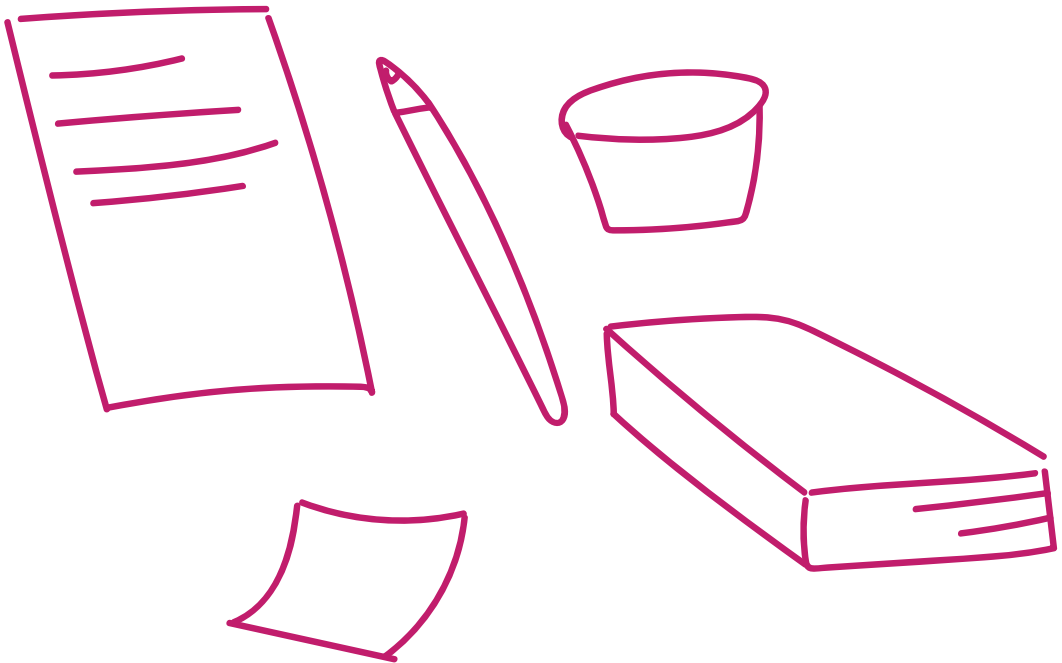
Oppvekst

- ☐ Er det tilgjengelig informasjon på alle skoler i kommunen om hva man kan gjøre dersom man opplever samehets, f.eks. www.samehets.no?
- ☐ Følger skolene læreplanens krav om samiske perspektiver i henhold til fagplanene?
- ☐ Følger barnehagene rammeplanens krav om samiske perspektiver i deres pedagogiske arbeid?
- ☐ Er samiske perspektiver en del av undervisningen i skolene og det pedagogiske arbeidet i barnehagene gjennom hele året?
- ☐ Er samisk litteratur tilgjengelig på alle skolebibliotek og i alle barnehager?
- ☐ Jobber skolene aktivt med å forebygge samehets, krenkende atferd og hatefulle ytringer?
- ☐ Er informasjonsskilt, branninstruks og navn på rom i offentlige bygg på samisk?

Samisk kultur og representasjon

- ☐ Er samisk kultur tilgjengelig for alle innbyggerne i kommunen?
- ☐ Brukes kommunens digitale plattformer aktivt til å promotere samisk språk- og kulturtilbud samt økt samisk synlighet?
- ☐ Tilrettelegger kommunen for møteplasser, arrangementer og workshops for samisk ungdom og øvrig befolkning?

OPPGAVER

OPPGAVE 1: RØTTER OG GRENER

I denne øvelsen får deltakerne utdelt eksempler på hets mot samer. Sammen skal de finne årsaker og skadevirkninger for utsagnet. Gjennom felles refleksjon skal deltakerne forsøke å se sammenhengene mellom hatefulle ytringer på nettet og oppførsel og holdninger utenfor nettet, undersøke røttene til problemet og øke kunnskap om årsaker til rasisme og diskriminering mot samer.

Øvelsen tar her utgangspunkt i samehets som problem. Dersom du ønsker å løfte temaet hatprat generelt eller inkludere flere minoriteter kan du bytte ut utsagnene, eller se oppgaven beskrevet i del tre i Den lille, store demokratihåndboka.

Les gjerne gjennom tips til gjennomføring på side 5–6 før du setter i gang.

Tidsbruk: 45–60 minutter

Antall deltakere: Fra 4 personer

Du trenger:

- Store ark – ett til hver gruppe
- Tusjer eller penner til hver deltaker

GJENNOMFØRING:

1. Spør deltakerne hva de tenker på når de hører begrepet «hatefulle ytringer». Be dem diskutere det i små grupper.
2. Spør deltakerne så hva de tenker på når de hører begrepet «samehets». Her kan det være fint å komme inn på hvor samehets forekommer og hvorfor samer kan være spesielt utsatt for hets og hatefulle ytringer. Kjenner deltakerne til andre grupper som er spesielt utsatt for hets og hatefulle ytringer?
3. Fortell at vi i dag opplever mye av hatpraten på nett, i sosiale medier, kommentarfelt eller direktemeldinger. For å forstå hatprat på nett, må vi se det som et problem med forbindelser til flere underliggende problemer, og mange av dem hører til «i den virkelige verden». Å jobbe direkte med disse underliggende årsakene er ofte mer effektivt enn å prøve å løse tilfeller av hatefulle ytringer i seg selv. Spør deltakerne om de kan komme på noen slike årsaker.

→

4. Vis deltakerne «hatprat-treet» og fortell dem at sammen skal identifisere årsakene og skadevirkningen til hets og hatprat. Hvert tre har et eksempel på samehets eller hatefull ytring mot samer (stammen). De underliggende årsakene skal skrives på røttene fra treet, og skadevirkningene på grenene. De skal jobbe seg både nedover og oppover i treet.
5. Del opp i grupper på 3-4 stykker og be dem tegne treet på arket sitt. Deretter gir du dem hver sin hatefulle ytring, som skal skrives i stammen av treet. Du kan finne egne eksempler eller bruke fra listen nedenfor.
6. Deltakerne skal se for seg at teksten har blitt lagt ut på internett, i et kommentarfelt for en nettavis eller et innlegg, eller i feeden på sosiale medier. Deretter skal de fylle ut så mange årsaker og skadevirkninger de kommer på. Hvis noen sitter fast kan du be dem vurdere om noen av disse faktorene spiller inn:
 - Media
 - Politikere
 - Interessekonflikter
 - Hatprat ellers i samfunnet
 - Gruppepress
 - Økonomiske faktorer
 - Skole/utdanning
7. Gi gruppene 20 minutter til å fullføre trærne. Be så gruppene om å presentere resultatene. Heng gjerne trærne rundt i rommet, og gå videre til avsluttende spørsmål.

AVSLUTTENDE SPØRSMÅL

- Legger dere merke til noen interessante forskjeller mellom trærne? Har dere noen spørsmål til de andre gruppene?
- Hvor lett var det å finne "røttene" til samehetsen? Hva snakket dere om? Var det noe dere var uenige om innad i gruppa?
- Gikk noen av røttene eller grenene deres inn i den «virkelige» verden? Hva forteller dette oss om hatprat og hets på nett?
- Hva kan konsekvensene av hatprat generelt og samehets spesielt være, for individet og samfunnet som helhet?

Eksempler på samehets på nett som kan brukes i oppgaven

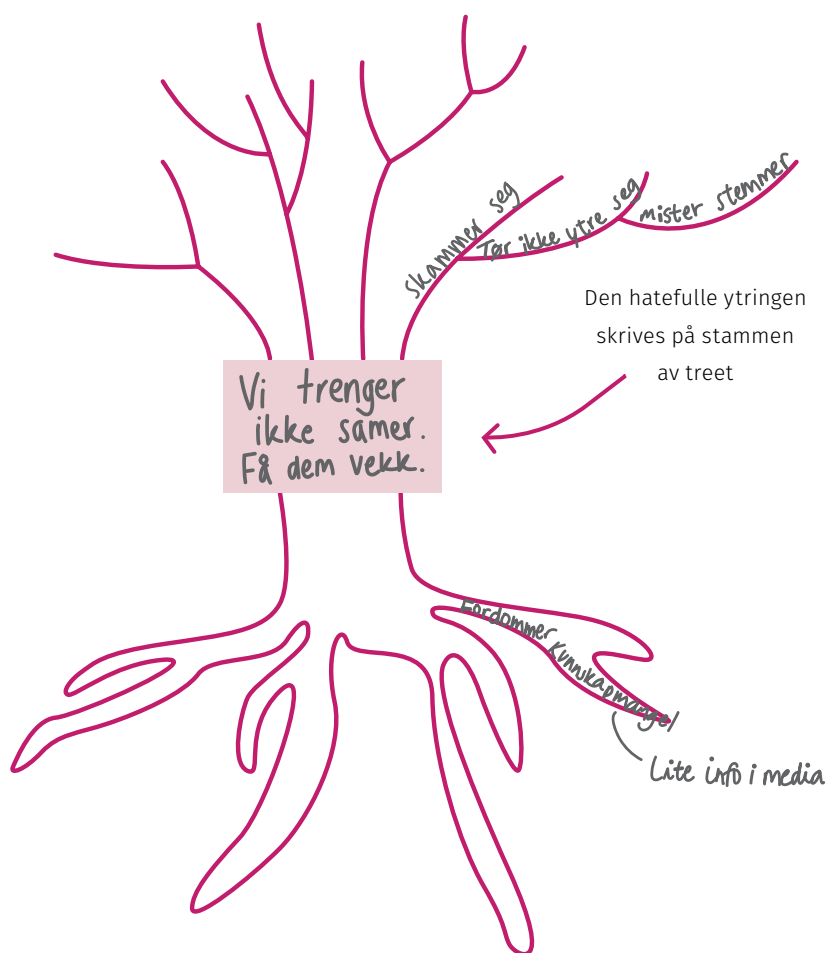
«Det er bedre og fjerne samene, de koster samfunnet milliarder, men bidrar ikke med en dritt.»

«Hallo dem hører heime på viddah.. Ikke her med den latterlige klovne drakten dem fær å vasa i (...).»

«Det er vel bare å ta en DNA-test for å beviset at hun tilhører joika-folket!»

«Norge trenger kraft. Vi trenger ikke samer. Få dem vekk.»

Når de jobber seg **oppover** i treet her skal deltakerne utforske de mulige skadevirkningene og konsekvensene av samehetsen. Her kan noen skadevirkninger fungere som utløserer for andre skadevirkninger, og man jobber seg lengre oppover grenene. Skadevirkningene kan ramme både enkeltindivider og samfunnet. For eksempel: En virkning av den hatefulle ytringen at en person skammer seg over å være same. Dette kan igjen føre til at flere velger å skjule sin samiske identitet i gitte situasjoner, som igjen fører til at ingen tør å ytre seg om saker som angår samer, som fører til at vi mister viktige samiske stemmer i samfunnet.

Når de jobber seg **nedover** i treet er spørsmålet: «Hvorfor skjer dette?». Her skal det fylles med så mange årsaker som mulig. Noen årsaker henger kanskje sammen eller en konsekvens av en annen årsak, slik at man stadig utvider og kommer lenger ned i røttene. For eksempel: Den hatefulle ytringen på stammen handler om samehets. Denne hetsen forårsakes kanskje av fordommer, som kanskje igjen forårsakes av kunnskapsmangel, som igjen forårsakes av for lite informasjon i skolen, media, offentligheten og så videre.

OPPGAVE 2: LOKALSAMFUNNSJEKKEN

I denne øvelsen får deltakerne utdelt Demokratisk sjekkliste for forebygging av samehets. Sammen skal de reflektere rundt hvorvidt de kjenner til utfordringer knyttet til samehets der de bor. Hva gjøres allerede og hva bør gjøres for å forebygge samehets? Deltakerne skal diskutere forslagene til tiltak som står i den demokratiske sjekklista og vurdere hvilke tiltak de mener har størst effekt.

Les gjerne gjennom tips til gjennomføring på s. 5–6 før du setter i gang.

Tidsbruk: 45 min. Kan tilpasses etter behov.

Antall deltakere: Fra 4 personer

Du trenger:

- Et eksemplar per gruppe av «Demokratisk sjekkliste for forebygging av samehets». Se s. 10
- Noe å skrive med og på.

GJENNOMFØRING:

1. Del deltakerne i grupper på 2-3 personer.
2. Spør deltakerne om hva de forbinder med begrepet samehets. Her kan det være fint å komme inn på hvor samehets forekommer og hvorfor samer kan være spesielt utsatt for hets og hatefulle ytringer. Kjenner deltakerne til andre grupper som er spesielt utsatt for hets og hatefulle ytringer?
3. Spør deltakerne om de vet hvorvidt samehets eller hatprat er et stort problem i deres lokalsamfunn? Hvor og hvordan kommer hetsen til syne?
4. Hva gjøres i vårt lokalsamfunn for å forebygge samehets?
5. Be alle gruppene se på den demokratiske sjekklista i stillhet. Hver og en på gruppa velger seg de tre punktene de mener er aller viktigst for å forebygge samehets.
6. Etter tur forteller alle på gruppa hva de mener er viktigst, og hvorfor de valgte akkurat disse punktene.
7. Deretter diskuterer gruppa sammen følgende spørsmål:
 - Hva vil skje hvis dette punktet ikke blir oppfylt?
 - Hvordan kan vi merke at punktet er oppfylt?
 - Hvordan kan jeg bidra for at dette punktet blir oppfylt?
8. Er det noe kommuner eller lokalsamfunn burde jobbe med for å forebygge samehets, men som ikke allerede er nevnt i sjekklista?

OPPSUMMERING OG FELLES REFLEKSJON:

- Hets og hatefulle ytringer kan skje i det skjulte. Hvordan kan vi vite hvor stort problem hets er hvis vi ikke blir utsatt for, eller er vitne til det selv?
- På hvilken måte kan denne sjekklista være relevant for forebygging av hets mot andre minoritetsgrupper eller hatprat generelt i samfunnet?
- Hvor kommer folks fordommer fra? Hvem etablerer dem?
- Hvordan kan vi som enkeltmennesker bidra til et samfunn der alle føler seg inkludert?

OPPGAVE 3: URBEFOLKNING OG BÆREKRAFTIG UTVIKLING

I denne oppgaven skal deltakerne utforske hvordan vi kan utvikle samfunnet på en bærekraftig måte, samtidig som vi tar hensyn til urfolks rettigheter. Deltakerne skal sette seg inn i ulike roller i en fiktiv konflikt knyttet til vindmølleutbygging og argumentere for saken fra ulike perspektiver.

Les gjerne gjennom tips til gjennomføring på side 5–6 før du setter i gang.

Tidsbruk: 90-120 minutter

Antall deltakere: Fra 15 og oppover. Dersom det er færre deltakere kan antall roller reduseres.

Du trenger:

- Noe å skrive med og på.

INTRODUKSJON:

Hvordan kan vi utvikle samfunnet på en bærekraftig måte, samtidig som vi tar hensyn til urfolks rettigheter? Og hva skjer når moderne teknologi og klimamål kolliderer med tradisjonelle samiske levemåter?

Dette opplegget tar for seg konflikten mellom samiske rettigheter og bærekraftig utvikling. Deltakerne skal utforske hvordan urfolks interesser kan komme i konflikt med nasjonale klimamål og reflektere over de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling: miljø, økonomi og sosiale forhold. Gjennom gruppearbeid og rollespill representerer deltakerne ulike perspektiver i konflikten – som blant annet samiske reindriftsutøvere, utbygger, politikere og klimaaktivister – og presenterer argumentene sine i et simulert folke-møte. Opplegget avsluttes med refleksjonsspørsmål som hjelper deltakerne å forstå kompleksiteten i bærekraftig utvikling og vurdere mulige løsninger.

Opplegget viser ikke til en spesifikk konflikt, men har likhetstrekk med flere tilsvarende konflikter som har pågått både i Norge og resten av Sápmi de siste årene. Felles for disse er at de er saker som involverer alt fra miljøvern til økonomisk utvikling og menneskerettigheter. Sammen skal deltakerne utforske ulike perspektiver, argumentere for ulike sider av saken, og til slutt prøve å finne løsninger som kan fungere for alle parter.

FAKTA:

- Urfolk og samer: Samer er et urfolk som har sine tradisjonelle bosetningsområder i Norge, Sverige, Finland og Russland, i området Sápmi. Reindrift har vært og er fortsatt viktig i deler av samenes kultur og økonomi. Samene har rettigheter anerkjent i både norsk lov og internasjonale avtaler, som ILO-konvensjon nr. 169.
- Bærekraftig utvikling: Bærekraftig utvikling er en utvikling som tilfredsstiller dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov. Ifølge FN består bærekraftig utvikling av tre dimensjoner – miljø, økonomi og sosiale forhold.
- Vindmølleutbygging i reindriftsområder har ført til protester fra flere grupper, blant annet menneskerettighetsaktivister og samer. De mener utbyggingen ødelegger viktige beiteområder for reinsdyrene og bryter med samenes menneskerettigheter. På den andre siden blir prosjektene ofte forsvart som viktige tiltak for å redusere klimagassutslipp og sikre energiforsyning.

GJENNOMFØRING:

Forberedelser:

Deltakerne skal arbeide i grupper og representere ulike interesser i konflikten. Målet er å forstå deres perspektiver og forberede argumenter til et folkemøte.

1. Fordypning i rollen

Les gjennom rollen deres nøye og sett dere inn i hvem dere representerer.

2. Forbered argumenter

Noter ned minst tre sterke argumenter som støtter deres posisjon. Tenk også gjennom motargumenter dere kan møte, og hvordan dere kan svare på disse. Er det vanskelig å komme opp med argumenter, kan dere søke på nett. Men husk – vær kildekritisk.

3. Forbered dere til folkemøte

Dere skal legge frem et innlegg i folkemøtet på vegne av gruppa (2-3 minutter). I innlegget skal dere fremme deres argumenter og hvordan dere stiller dere til saken. Dere velger selv om én representant skal legge frem innlegget, eller om dere deler på det.

Rollene

Del deltakerne inn i mindre grupper (minst to per gruppe) som skal representere de ulike aktørene på folkemøtet. Tilpass eventuelt antall roller etter hvor mange deltakere det er. De fem første gruppene bør iallfall være representert. Velg en deltaker, eller deg selv, som møteleder for simuleringen av folkemøtet som skal gjennomføres. Møteleder bør holde noen innledende ord til møtet, gi ordet til neste taler på lista og lede debatten som kan oppstå. Oppsummer når møtet er over.

1. **Samisk reindriftsfamilie:** *Forklar hvordan vindmøllene påvirker deres tradisjonelle næring og livsstil, og hvordan dere er skadelidende av vindmølleutbyggingen. Vis gjerne til eksempler fra lignende saker eller bruk artikler om Fosen-konflikten. Vær klar over at din families syn ikke representerer alle samene i lokalsamfunnet ditt.*
2. **Vindmølleutbygger:** *Har fått forhåndstillatelse av staten til å starte utbygging av vindmøllepark, selv om rettsvesenet ikke har besluttet om utbyggingen er et brudd på urfolks rett til kulturutøvelse eller ikke. Ditt firma vil tjene svært godt på utbyggingen. Du er tydelig på at dere bidrar til det grønne skifte - at Norge skal bli mindre avhengige av olje og få en mer stabil strømforsyning.*
3. **Politiker fra klima- og miljødepartementet:** *Bør anerkjenne begge parter interesser, men fremheve hvordan prosjektet bidrar til å redusere Norges klimagassutslipp og oppnå klimamålene.*
4. **Ung klimaaktivist:** *Forsvar urfolks rettigheter og koble dette til miljøvern. Ta med eksempler fra Fosen-aktivistenes protester. Er tydelig på at vi ikke kan sette kampen mot klimaendringene og tapet av naturmangfold opp mot hverandre – vi må finne løsninger som både stanser klimaendringene og tar vare på naturen.*
5. **Lokalpolitiker:** *Balanser behovet for økonomisk utvikling og hensynet til samene. Du er stolt av å representere en kommune med samiske tradisjoner, men forstår også at utbygging vil føre til en bedre kommuneøkonomi, og bedre offentlige tjenester til befolkningen i kommunen.*
6. **Lokal velforening:** *Som velforening har dere ikke uttalt dere for eller imot vindmølleutbyggingen, men dere er sterkt bekymret for samholdet i lokalsamfunnet som følge av denne konflikten. Allerede er debatten mer polarisert og samehets har blitt et økende problem blant innbyggerne i lokalsamfunnet deres.*

SIMULERING AV FOLKEMØTE (30 MINUTTER):

1. Møteleders åpningsinnlegg (ca. 2–3 minutter): Ønsker velkommen, oppsummer konflikten og introduserer folkemøtet. Gir ordet til de som skal tale.
2. Hver gruppes innlegg (2–3 minutter per gruppe): Presenter deres standpunkt og argumenter.
3. Åpen diskusjon (10 minutter): Gruppene kan stille hverandre spørsmål og utfordre motargumenter.

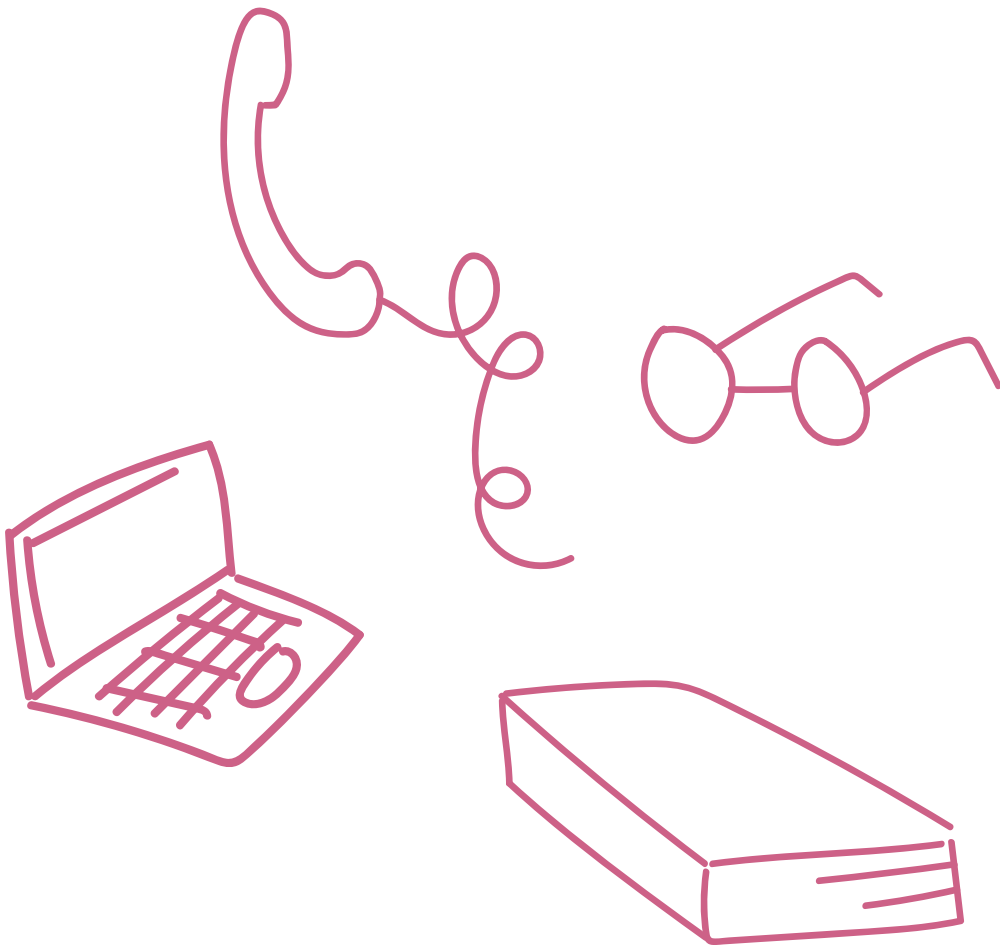
AVSLUTNING MED REFLEKSJON (20 MINUTTER):

Deltakerne går ut av rollene og setter gjerne stolene sine i en sirkel. Reflekter og diskuter i fellesskap hva vi lærte, og hvilke løsninger som kan fungere i virkeligheten.

Forslag til refleksjonsspørsmål:

- Hvordan opplevde dere dette?
- Var noe vanskelig eller ubehagelig?
- Endret du mening om noen av argumentene i løpet av diskusjonen?
- Hvordan ville du følt deg hvis du personlig tilhørte en av gruppene som var involvert i konflikten?
- Hvorfor er det viktig å inkludere urfolk i beslutningsprosesser om naturressurser?
- Hvorfor er det viktig å inkludere lokalbefolkningen i beslutningsprosesser om naturressurser?
- Var det mulig å finne en løsning som alle kunne akseptere? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Hvilke perspektiver synes du ble mest overbevisende? Hvorfor?
- Hvordan kan vi unngå at polariserte debatter fører til hets og hatefulle ytringer?
- Hva kan vi lære av denne saken når det gjelder å håndtere lignende konflikter i fremtiden?

RESSURSER

Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner

Sannhets og forsoningskommisjonens rapport til Stortinget

Regjeringens handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025-2030

Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook

Rapport Amnesty International Norge

Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge

Rapport av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)

Samehets.no

En veileder fra Sametinget utviklet i samarbeid med Politidirektoratet

Suodji.no

Samerådets veileder med fokus på samehets, samisk helse og minoritetsstress

Wergelandsenteret.no

Flere øvelser og aktiviteter man kan ta i bruk i arbeid med demokrati og menneskerettigheter.

Dembra.no

Ressurser og opplegg med mål om å bygge demokratisk kompetanse, og å forebygge utenforskap og udemokratiske holdninger.

KILDER

Analyse & Tall. (2023) Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook. Amnesty International Norge. <https://amnesty.no/netthets-mot-samer>

Det Europeiske Wergelandsenteret. Til deg som vil endre verden – et utvalg øvelesr fra demokrativerkstedet på Utøya. Upublisert oppgavehefte. The European Wergeland Centre.

Dokument 19 (2022-2023). Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Sannhets- og forsoningskommisjonen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2022-2023/dok19-202223.pdf>

Europarådet. Å undervise i kontroversielle tema. Upublisert ressurshefte. Utdanningsdirektoratet 2017.

FN-sambandet. Urfolk og nasjonale minoriteter. FN-sambandet Norge. Hentet 30.01.25, <https://fn.no/tema/menneskerettigheter/urfolk-og-nasjonale-minoriteter>.

Hansen, K.L. & Skaar, S.W. (2021). Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse. UiT. Norges arktiske universitet. https://uit.no/Content/721559/cache=20210403160302/Miha_Unge_samer_rapport_digital.pdf

Norges institusjon for menneskerettigheter. (2022). Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge. <https://www.nhri.no/2022/rapport-holdninger-til-samer-og-nasjonale-minoriteter-i-norge/>

Sametinget. Hentet 19.01.25, www.samehets.no .

THE EUROPEAN
WERGELAND
CENTRE

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE